

ТВОРЧИЙ ПІДХІД ДО КОНСТРУЮВАННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ В УМОВАХ МОДУЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Беземчук Л.В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. Розглядаються питання конструювання змісту освіти на підставі дидактичних одиниць в навчанні. Запропоновано модель навчального предмета прийняти за дидактичну основу конструювання змісту освіти на підставі творчості. Розкрито сутність дидактичного творчого модуля як компонента конструктивної діяльності учнів, що включає сприймання, створення, виконання навчального матеріалу. Визначено загальні та спеціальні принципи конструювання змісту освіти в контексті проблем "дидактичної евристики".

Ключові слова: конструювання змісту освіти, дидактичний творчий модуль

Аннотация. Беземчук Л.В. Творческий подход к конструированию содержания образования в условиях модульного обучения. Рассматриваются вопросы конструирования содержания образования на базе дидактических единиц в обучении. Предложено модель учебного предмета принять за дидактическую основу конструирования содержания образования в процессе творчества. Раскрыта сущность дидактического творческого модуля как компонента конструктивной деятельности учащихся, которая включает восприятие, создание, исполнение учебного материала. Определены общие и специальные принципы конструирования содержания образования в контексте проблем «дидактической эвристики».

Ключевые слова: конструирование содержания образования, дидактический творческий модуль

Annotation. Bezemchuk L.V. The creative approach to designing the contents of education in conditions of modular learning. Issues of construction of education content on the base of didactic items in teaching are discussed. It is proposed to accept the model of a subject as a didactic base of education content construction on creativity founding. Essence of didactic creative module as a component of constructive activity of pupils, which includes acception, creation and performance of studying materials, is given. It is defined common and special principles of construction of contents education in the context of « didactic heuristic» problem.

Key words: construction of contents education, didactic creative module.

Вступ.

В умовах входження нашої країни до Європейського освітнього простору особливого значення набуває проблема формування готовності учнів до інноваційної, творчої діяльності, вироблення навичок і вмінь самостійно приймати рішення в період зіткнення з новими тенденціями розвитку сучасного цивілізованого світу.

Проблему конструювання змісту освіти досліджено в працях В.Беспалька, Ю.Васькова, В.Краєвського, Д.Легенчука, В.Ледньова, І.Лернера, В.Лозової, С.Смірнова, В.Хуторського та інших.

Вивченням сутності, механізмів, етапів здійснення реалізації особистості через творчість та розробкою моделей цього процесу в навчанні займалися Л.Бурая, І.Ісаєв, Л.Левченко, М.Ситнікова та інші.

Розглядаючи різні теорії формування змісту освіти, С.Смірнов дійшов висновку, що програми навчання повинні містити матеріал, який враховує суспільні та індивідуальні потреби учнів і має розвивальну, виховну і пізнавальну цінність [10, с. 158].

Оптимальні програми не лише орієнтуються на те, що учень повинен вміти, але й на те, яким ми бажаємо його виховати. Єдність предметного і суб'єктивного критеріїв відбору змісту освіти дозволить учням пізнати природу і суспільства, зрозуміти діючі в ньому закони, зробити своє життя змістовно збагаченим і в повній мірі розвивати свої духовні сили.

В.Краєвський і І.Лернер розробили основні напрями конструювання змісту освіти. Створення уявлення про функції навчального предмета і засоби відображення в ньому складових змісту освіти є одним із необхідних напрямів його конструювання [7, с. 202].

Зв'язок статті з науковими і практичними завданнями пов'язаний з пошуком дидактичної основи для конструювання персональних шляхів і моделей розвитку особистості в сучасному навчальному середовищі.

Формулювання цілей роботи

Мета статті – визначити роль і місце дидактичного творчого модуля в процесі конструювання змісту освіти.

Результати досліджень.

Серед основних напрямів діяльності по конструюванню змісту освіти автори визначають: 1. Створення уявлення про рівні та джерела формування змісту (науково-теоретична діяльність на дидактичному рівні), 2. Створення уявлення про функції навчального предмета, про способи відображення складу освіти в даному предметі (науково-теоретична діяльність на методичному рівні), 3. Діяльність по розробці дидактичного підґрунтя формування змісту освіти на рівні загального теоретичного уявлення навчального предмету і навчального матеріалу. 4. Діяльність по конкретному наповненню змісту освіти [7, с. 203].

Ю.Васьков окреслює коло проблем, що слід вирішувати при розгляді питання конструювання змісту освіти [6]. По-перше, функції, принципи навчального предмета. По-друге, логіка і структура навчання. 3.

Галузь життєдіяльності означеної науки. 4. Закономірності навчання. 5. Умови навчального процесу. 6. Інтелектуальні психолого-фізіологічні особливості дитини. 7. Реальні потреби суб'єктів навчання.

Розглянемо окремі напрями конструювання змісту освіти, що запропоновано автором. "Конструювання – від латинського *construere* – створювати конструкції". Конструкція від лат. *constructio* – 1) будова устрій, взаємне розташування часток якогось предмету, 2) споруда або її частина, що характеризується якоюсь ознакою [6].

М.Поташник надав поняттю "конструювання" ознаки вибору. З позиції оптимальності вибору автор розглядає операцію творчості. Значення вибору використовується 1) як кращий із кількох варіантів (мета вибору), 2) кращий з точки зору заданих критеріїв (напрямок вибору), 3) кращий для конкретних умов (умови вибору) [11].

Автор зазначає, що конструювання змісту може набувати оптимального варіанту, коли окремі частки і елементи по-новому взаємодіють. Можливе їх використання на основі як своїх варіантів, так і підготовлених іншими. Якщо такий пошук не задовольняє вчителя, він створює свій особливий варіант [11, с. 11-12]. Запропонований підхід окреслює широке коло досліджень конструювання змісту освіти, пов'язаних з "дидактичною евристикой". А.Хуторський визначив різноманітність підходів щодо побудови змісту освіти. Суттєвим для евристичного навчання є погляд на розуміння освіти як на конструювання знань у досліджуваній реальній галузі.

Традиційно зміст освіти у вигляді навчального матеріалу надається учню з метою засвоєння, в евристичному навчанні – з метою створення учнем особистісного змісту освіти у вигляді особистісних продуктів творчості [12, с. 11]. Завдання вчителя – надати допомогу кожному учню в побудові індивідуальної траєкторії освіти, що співвідноситься з загальноприйнятими здобутками людства і спрямованою на їх прирощування.

Зміст освіти в евристичному навчанні складається не лише з "опредмечування" незнання, але й ще з доповненням культурно-історичними продуктами людської діяльності [12, с. 15]. В.Махмутов зазначав, що творчість – лише наслідок репродуктивного засвоєння матеріалу (оскільки знання – основа продуктивного мислення). Творчий аспект вирішення питання конструювання змісту освіти став предметом теоретичних і практичних пошуків "дидактичної евристики". Особистісні новоутворення школяра – зміни знань, досвіду, здібностей, способів діяльності, набуття інших якостей – внутрішній рівень засвоєння змісту освіти. Зовнішній рівень складає матеріалізацію продуктів діяльності учня у вигляді суджень, текстів... [12, с. 357-358].

Процес творчості охоплює різні галузі людського життя, має інтегровані ознаки. Творчість – це взаємозв'язок хаосу та логосу, випадкового та закономірного, художнього та технічного, інтелектуального та інтуїтивного, руйнування старого та створення нового; процес якісних та кількісних позитивних змін, що характеризує розвиток людини і діяльність людини по перетворенню соціального досвіду в особистісний досвід.

Людина, що отримує досвід творчої діяльності в одній галузі може проектувати його в різні сфери особистісної життєдіяльності. Творчість є головним дидактичним принципом побудови змісту освіти. Таким чином можна констатувати, що формам творчості надається пріоритетне значення в розробці питання системоутворення змісту освіти.

Конструювання освітнього простору відповідно означеного підходу створюється особистістю водночас на зовнішньому та внутрішньому рівнях. Побудова учнями індивідуальних освітніх траєкторій у галузях, що вивчаються, стає основною характеристикою евристичного навчання.

Добір структурних основ змісту евристичної освіти визначає не стільки інформаційно-систематичні уявлення навчального матеріалу, скільки фокусують його у вигляді "вузлових крапок", достатніх для сприймання і засвоєння учнем цілісного образу, що вивчається. "Вузловими крапками" виступають фундаментальні освітні об'єкти [Там же, с. 60].

Достатню увагу слід приділити впливу змістовних конструкцій на процес конструювання змісту освіти. В.Монахов приділяє увагу вибору дидактичних конструкцій як основи структурування змісту освіти «визначення змісту навчання, виділення модулів, навчальних елементів, логічних схем їх вивчення». Автор орієнтує педагога на «актуалізацію знань і умінь, необхідних для навчальної роботи в даному дидактичному модулі». Важливим етапом розробки структури і змісту системи навчальних завдань, автор вважає методичний інструментарій, який забезпечує проектування системи уроків відповідно освітніх державних стандартів і реалізації технологічного замислу педагога в даному дидактичному модулі.

Д.Легенчук, Ч.Куписевич, В.Оконь, А.Хуторський відповідно творчого підходу визначили загальні принципи конструювання змісту освіти. До них відносимо: основні *принципи дидактичного конструювання*: цілеспрямованість, функціональність, неперервність, інтегративність, співвідношення, системність, самоорганізація, розвиток, самовизначення, самостійність, рефлексія, первинність освітньої продукції учня, варіативність, лінійність, концентричність, спіралеподібність структурування навчального матеріалу, а також модульний принцип організації змісту навчальних дисциплін [12, с. 5].

До *спеціальних* належать принципи взаємозв'язку навчального матеріалу з життєвим досвідом учня; взаємозв'язок емоційного та логічного; співтворчість учня та педагога, забезпечення варіативності ситуацій на уроці; триєдність основних видів навчальної діяльності, творча основа навчальної діяльності, образність, асоціативність, імпровізаційність, варіативність, колективна робота в навчанні з урахуванням

індивідуальних особливостей учнів; взаємодія компонентів змісту освіти, що проявляється в творчій діяльності.

Перелічені принципи визначають дидактичну базу моделювання змісту освіти. Основою його конструювання в школі виступає передбачений образ учня, який орієнтує педагога на правильний вибір методичних прийомів відповідно засвоєння школярами необхідного об'єму освітніх компетенцій [12, с. 71]. Будівництво системи можливо завдяки інтеграційним процесам, які охоплюють всі елементи змісту освіти (за І.Лернером, В.Краєвським). Взаємозв'язок цих елементів досліджували (Б.Федоров, Л.Пермінова). Досвід творчої діяльності стає домінантою в формуванні змісту освіти на різних рівнях його опанування.

На підставі проектування модульних структур навчання (А.Алексюк, В.Бондар, В.Мельник) запропоновано розробку дидактичного творчого модуля як засобу конструювання змісту освіти. Структура модуля включає основні види творчої діяльності учнів щодо сприймання, створення, виконання навчального матеріалу. Л.Беземчук у зв'язку з формуванням учня-творця, що постає перед сучасною школою, основне місце в модулі визнає за елементом "створення". [3]. Змінність функцій між трьома елементами в структурі модуля розширює межі його застосування в процесі навчання. Відповідно до цього дидактичний творчий модуль можна визначити як функціональний вузол, який об'єднує сукупність елементів змісту освіти; компонент конструктивної діяльності учнів.

Процес навчання може здійснюватися на підставі мобільно діючої дидактичної одиниці – модуля, траєкторія якого проходить етапами формування творчості: від "наслідування" до "творчості".



Рис. 1 Конструювання змісту освіти на прикладі моделі навчального предмета з використанням дидактичного творчого модуля

Дидактична (навчальна) основа модуля передбачає діагностику та проектування цілей, змісту освітньої діяльності, вибір методів та принципів навчання. **Творчою** ознакою модуля є самореалізація учнів під час участі в педагогічних проєктах, запропонованих учителем [Там же, с. 9-10].

Місце дидактичного творчого модуля в структурі навчального предмета представлено на рис. 1.

Дидактичний творчий модуль стає основою загальнодидактичної моделі навчального предмета, розглянутої Ю.Васьковим для конструювання компонентів змісту освіти [6]. Вибір методів, форм та прийомів навчання найбільш ефективних для реалізації поставлених цілей здійснюється на підставі розробленої моделі навчального предмета (за ідеєю І. Журавльова, Л.Зоріної), основу якої складає дидактичний творчий модуль (рис.1).

Висновки.

Науковий аналіз літератури з філософії, педагогіки, психології дозволив розкрити сутність творчого компонента як наскрізного складника змісту освіти, що завдяки модульній структурі сприяє усвідомленню процесу відбору елементів для конструювання процесу навчання як узагальнюючого об'єкта пізнання [2; 3; 4]. Досвід творчої діяльності впливає на засвоєння учнями інших компонентів змісту освіти через самостійне перенесення досвіду в життєві ситуації, формування грамотності на основі комбінування відомих способів діяльності в новій, розпізнавання структури наукового об'єкта, альтернативне бачення проблем, побудовуваних способів їх вирішення.

Слід залучати учнів до активної творчої роботи з цілеполяганням змісту освіти, добору навчального матеріалу, конструювання змістовних блоків за темами навчальних програм, добираючи види творчої діяльності учнів за їх бажанням та інтересами.

Структура дидактичного творчого модуля як компонента конструктивної діяльності учнів включає сприймання, створення, виконання навчального матеріалу. Дидактичний творчий модуль є одиницею більш розгорнутої системи навчання, яка впливає на ефективність вибору його цілей, змісту, методів, форм для отримання якісних результатів освітньої діяльності школярів.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем творчого підходу до конструювання змісту освіти в умовах модульного навчання.

Література

1. Андреев В.И. Педагогика: Учебный курс для творческого саморазвития. – 2-е изд. – Казань: Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
2. Бабин І.І. Модульна організація процесу навчання в загальноосвітній середній школі 13.00.01: Дис. канд. пед. наук – Тернопіль, 1997. – С. 11-17.
3. Беземчук Л.В. Конструювання творчого компонента змісту музичної освіти в основній школі... Автореф. канд. пед. наук 13.00.09. – теорія навчання. / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харків, 2007. – 18 с.
4. Беземчук Л.В. Навчальний предмет як засіб конструювання змісту музичної освіти // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Збірник наукових праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди – Харків, 2007. – Вип. 26. – С. 15-21.
5. Бондар В.І. Дидактика. – Київ: Либідь, 2005. – 261 с.
6. Васьков Ю.В. Добір і конструювання теоретичного компонента змісту фізкультурної освіти в середній загальноосвітній школі: Дис. канд. пед. наук 13.00.01. – Харків, 1996. – 204 с.
7. Журавлев И.К., Зорина Л.Я. Представление об учебном предмете / Под ред. В.В. Краевского, И.Я. Лернера // Теоретические основы содержания общего среднего образования. – М.: Педагогика, 1983. – 352 с.
8. Лозова В.І. Москаленко П.Г., Троцько Г.В. Педагогіка – К.: ІСДОУ, 1993. – 140 с.
9. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди – 2-е вид., випр. і доп. – Харків: ОВС, 2002. – 400 с.
10. Педагогика педагогические теории, системы, технологии: Учебн. для студ. высш. и средн. учебн. заведений / Под ред. С.А. Смирнова и др. – 3-е изд. испр. и доп. – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 512 с.
11. Поташник М.М. Качество образования: проблема и технология управления. – М.: Педагогическое общество «Розсип», 2002. – 352 с.
12. Хуторской А.В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения – СПб: Питер, 2004. – 539 с.

Надійшла до редакції 04.06.2008р.